

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 36.

Lördagen den 11 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att herr riksdagsman C. Johansson i Gäre till följd av influensa f. n. är förhindrad att deltaga i andra kammarens arbete, intygas härmed på begäran.

Sthlm d. 10. 3. 16.

Sebardt,
med. dr.

§ 2.

Herr statsrådet *Hasselrot* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 84, med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m. samt lag om ändrad lydelse av 8 kap. 25 § strafflagen; och

nr 80, angående anslag till en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Herr *Ingvarsons* vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet få framställa spörsmål angående ordnande av de vid örlogsvärven anställda arbetares löneförhållanden, som nu föredrogs, blev av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogs riksdagens kanslideputerades memorial, nr 2, angående registrators- och kanslistbefattningen i riksdagens kansli.

Den av kanslideputerade anmälda åtgärden godkändes.

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 36.

§ 5.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskottets härpå föredragna utlåtande nr 2 bordlades åter.

§ 6.

Vidare föredrogos vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 21 § i förordningen om kyrkostämman samt kyrko- och skolråd;

bevillningsutskottets betänkande, nr 9, i anledning av väckt motion angående åtgärder för avvägbringande av överensstämmelse mellan Sveriges, Norges och Danmarks postbefordringsavgifter för korsbandsförsändelser inom dessa länder; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av erforderlig vedtillgång i landet m. m.; och

nr 20, i anledning av väckta motioner om beredande av större möjlighet för städer och tät bebyggda samhällen i Västerbottens och Norrbottens län att erhålla ved från statens skogar.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 7.

Ang. rätts-
hjälp åt vissa
åbor och
lägenhetsinne-
havare.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckt motion angående det av 1915 års riksdag beviljade anslaget till rättshjälp åt vissa åbor och lägenhetsinnehavare.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 160, hemställde jordbruksutskottet, till vars förberedande behandling ifrågavarande motion hänvisats, att riksdagen måtte besluta, att det av 1915 års riksdag å extra stat för år 1916 beviljade anslag å 15,000 kronor till beredande av rättshjälp åt sådana obemedlade och mindre bemedlade åbor och lägenhetsinnehavare, vilkas anspråk ansåges skäligen böra påkalla rättslig prövning inför domstol eller annan behörig myndighet, måtte, i den mån detsamma ej under nämnda år toges i anspråk, få för angivna ändamål disponeras jämväl under följande år.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Hage*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag. Men jag vill det oaktat vid behandlingen av denna fråga rikta uppmärksamheten på en sak, som har blivit aktuell, under det att frågan behandlats i utskottet.

Ang. rättshjälp åt vissa åbor och lägenhetsinnehavare.
(Forts.)

Som herrarna veta, så beviljades av 1915 års riksdag detta anslag på 15,000 kronor, varom det här är frågan. Det skulle användas för att åstadkomma rättshjälp åt sådana åbor, vilkas rättsanspråk på grund av åbokommitténs utredning eller på grund av vissa andra förekommande omständigheter ansågs böra bli föremål för domstolarnas prövning. Sedan blev riksdagens skrivelse i ärendet remitterad till vissa ämbetsverk för att man skulle där utarbeta regler, efter vilka detta anslag skulle utgå. Bland annat remitterades frågan till åbokommittén. Denna kommitté, som nu sitter och är sysselsatt med utredningar om hela denna åbofråga, har för sin del avgivit ett utlåtande, som åstadkommit en viss oro bland de åbor, som kunna beröras av detta riksdagsbeslut. Åbokommittén har, säger jag, avgivit ett utlåtande av sådan art, att dessa åbor ansett sig hava anledning att mot utlåtandet göra vissa erinringar. Man har därför från åbornas organisation åboförbundet gått in med skrivelser dels till Kungl. Maj:t, dels även till utskottet, det sistnämnda naturligtvis på det att utskottet skulle hava möjlighet att yttra sig om detta förslag till regler, som åbokommittén avgivit.

För min del har jag inom utskottet gjort gällande, att utskottet borde hava tagit upp åboförbundets skrivelse till behandling och yttrat sig om skrivelsen ifråga i motiveringen till detta utskottsbetänkande. Orsaken till att jag inom utskottet gjort detta yrkande, är att jag anser, att det förslag, som åbokommittén kommit med, försöker åstadkomma bestämmelser för anslaget användande vilka i hög grad inskränka möjligheterna för åborna till utnyttjande och användning av anslaget. Jag håller alltså före, att om detta åbokommitténs förslag vinner stadfästelse av Kungl. Maj:t, så blir det mindre möjlighet att vinna det, som riksdagen avsåg med sin skrivelse år 1915.

Bland de regler, som åbokommittén har föreslagit böra fastställas för att vederbörande åbor skulle kunna få del av anslaget, har åboförbundet särskilt vänt sig mot en. Åbokommittén föreslår nämligen bl. a., att det skulle stipuleras, att den person, som åtar sig uppdrag att inför rätta bevaka åbors rättsanspråk, skall vara juridiskt bildad. Nu är det ju så, som vi alla veta, att denna bestämmelse strider mot vad som är föreskrivet för rättsordningen i allmänhet här i landet. Alltså mena åborna — och däri måste vi väl giva dem rätt — att det icke i detta fall bör uppställas strängare bestämmelser för dem vid valet av deras talesmän inför rätta, än vad som i allmänhet uppställas, då det blir fråga om att föra inför rätta en sak av det ena eller andra slaget. Detta är alltså *en* av de punkter i åbokommitténs förslag som åborna anse sig böra reagera mot.

I en annan punkt föreslår åbokommittén, att åbons ombud skall tillförbindas att inför domstolen förebringa den utredning, som åbokommittén ställer till förfogande. Nu beror det på, hur denna bestämmelse kan komma att tolkas. För min del vill jag hoppas, att den kommer att tolkas på *det* sättet, att åbons ombud har rätt, eller kanske skyldighet också, att förebringa denna åbokommitténs utredning, men att han därutöver har rätt att polemisera inför domstolen

Ang. rätts-
hjälp åt vissa
åbor och
lägenhetsinne-
havare.
(Forts.)

mot samma utredning, alltså att han icke behöver godtaga den ovillkorligen, och att han vidare har rätt att förebringa all annan utredning och bevisning, som kan åstadkommas i målet.

Jag antager, att man måste tolka åbokkommitténs förslag på det sättet. Men då måste man likväl säga sig, att det medför vissa nackdelar för åborna om saken ordnas så. Ty såvitt jag kan se, har åbokkommittén ej tänkt sig, att för anskaffande av denna andra bevisning, som kommittén icke förebringar, någon hjälp av dessa 15,000 kronor skall kunna erhållas. Detta synes dock icke vara ett rätt ordnande av denna sak.

Låt om oss taga ett exempel! Antag, att det föreligger en rättgång mellan en bruksägare och en åbo! Då ställes ju till bägge dessa parter förfogande den utredning, som förebringas av åbokkommittén. Men bruksägaren, som är den bättre situerade, har synbarligen möjlighet att därutöver på egen bekostnad anskaffa och införa rätten förebringa en hel del utredning, som stärker hans ställning, under det att den obemedlade åbon, om han icke får anslag till att ytterligare anskaffa utredning utöver vad åbokkommittén anskaffat, kommer i en missgynnad ställning genom detta förhållande. Detta gör, att jag för min del har den uppfattningen, att det skulle kunna finnas skäl för att Kungl. Maj:t vid ordnandet av denna fråga bringar det därhän, att någon liten del av detta anslag får användas och ställas direkt till åboförbundets eller åbornas disposition i allmänhet, för att de därigenom skulle kunna förebringa den utredning, som kunde vara till fördel för dem utöver den som åbokkommittén förebragt.

Jag har en alldeles särskild anledning att komma till just denna uppfattning. Det har nämligen berättats mig — ja, det förekommer också i det utlåtande som inlämnats av åboförbundet — ett fall, då det förelåg utredning från åbokkommittén, som tillställdes både bruksägaren och åbons ombud. Ombudet använde emellertid icke inför rätta denna utredning, som gick emot åbon, utan förebragte en annan utredning. Domstolens utslag föll till förmån för åbon. Nu har man på håll, där man uppmärksamt följer denna fråga, med mycket bestämdhet sagt, att saken knappast skulle ha utvecklats sig på detta för åbon fördelaktiga sätt, om endast den utredning, som åbokkommittén hade presterat, hade förebringats inför rätta. Nu menar jag alltså, att man kan riskera, — om saken nu ordnas på det sätt att dessa 15,000 kronor skulle användas uteslutande på förebringande av den utredning inför rätta, som åbokkommittén presterat — man kan riskera, säger jag, att dessa utslag i många fall skola gå *emot* åbon. Ordnade man däremot saken så, att anslaget delvis kunde användas för åstadkommande av utredning utöver åbokkommitténs utredning — eventuellt genom att någon del ställdes till åboförbundets förfogande — så skulle kanske man kunna tänka sig, att det bleve större möjlighet för åbon att försvara sin sak i en hel del fall. Nu ser det också ut, som om åbokkommittén kommer att göra den meningen gällande, att endast *sådana* fall skola bringas inför domstols prövning med tillhjälp av anslag från dessa 15,000 kronor, i vilka åbokkommitténs utredning har gett anledning till det förmodandet, att det finnes någon möjlighet

att göra något i det speciella fallet. I anledning härav vill jag säga, att om saken lägges på det sättet, kan man ha anledning att påstå, att detta i viss mån strider mot det direktiv, som riksdagen vid föregående behandling av saken har givit i frågan. Det är nämligen så, att när riksdagen år 1915 fattade beslut i denna sak, formulerades riksdagens skrivelse på sådant sätt, att man sade, att dessa 15,000 kronor skulle användas vid bevakande av sådana fall »som på grund av förenämnda utredning» — alltså på grund av åbokommitténs utredning — »samt i övrigt förekommande omständigheter anses böra bli föremål för domstols prövning». Jag menar, att särskilt detta tillägg: »andra i övrigt förekommande omständigheter» talar för den uppfattningen, att riksdagen menade att inte blott i de fall, då åbokommittén kommit till den uppfattningen, att saken bör tagas upp till prövning, utan även i andra fall, då man kan anse, att sannolikhets-skäl föreligga för ett antagande, att en rättegång skulle kunna utveckla sig till förmån för åbon, även i sådana fall skall spørsmålet upp-tagas till prövning och även i sådana fall skall man kunna få anslag av dessa 15,000 kronor till detta ändamål.

Ang. rätts-hjälp åt vissa åbor och lägenhetsinne-havare.
(Forts.)

Jag vill alltså för min del säga, att jag har en känsla av, att i den skrivelse, som har inkommit till utskottet från åboförbundet, och i den skrivelse, som inkommit till Kungl. Maj:t från samma åboförbund, finnes åtskilligt att taga fasta på och att det kunnat finnas anledning för utskottet att taga upp skrivelsen till prövning vid behandlingen av denna sak nu i år och att uttala sig till förmån för vissa yrkanden, som anförts i denna skrivelse.

Då så emellertid icke skett, har jag härmed i alla fall inför kam-maren velat uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid behandlingen av denna fråga måtte ha sin uppmärksamhet fäst vid dessa synpunkter, som ha framhållits i denna skrivelse, och att Kungl. Maj:t vid utformandet av de regler som skola fastställas för erhållande av anslag ur dessa 15,000 kronor måtte taga tillbörlig hänsyn till alla de synpunkter, som ha förebringats i nämnda skrivelse, så att riksdagens avsikt med anslaget i största möjliga mån vinnes.

I övrigt har jag, som sagt, intet annat yrkande att göra, herr tal-man, än om bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herar *Lindley* och *Sävström*.

Härpå yttrade

Herr *Karlsson* i *Fjäl*: Som herr *Hage* yttrade, har Kungl. Maj:t infortrat åbokommitténs yttrande över frågan, dels efter vilka grunder rättshjälp till åborna borde utbetalas och dels vilka som böra pröva inkomna ansökningar om rättshjälp. Kungl. Maj:t remitterade först riksdagens skrivelse angående denna sak till kammarkollegium, som i avgivet yttrande till Kungl. Maj:t förklarar, att kollegium icke ansåg sig böra taga befattning med tillsynen över anslaget till åbornas rättshjälp, bl. a. av det skäl, att kollegiet i vissa fall, då det skulle bevaka kro-

Ang. rättshjälpen
 åt vissa åbor och
 lägenhetsinnehavare.
 (Forts.)

nans rätt, kunde komma istrid med åbornas intressen. Kammarkollegium förklarade vidare, att, när det granskats åbokommitténs instruktion samt riksdagens skrivelse beträffande rättshjälpen, kollegium fått den uppfattningen, att riksdagen närmast syftat på att åbokommittén borde ha denna fråga om hand. Sedan kammarkollegium avgivit sitt yttrande, remitterades frågan till åbokommittén, som i januari månad i skrivelse till Kungl. Maj:t har besvarat denna remiss. Åboförbundets styrelse har sedermera genom sin sekreterare inkommit till Kungl. Maj:t med en del anmärkningar emot åbokommitténs förslag och har därvid huvudsakligen vänt sig mot två bestämmelser, som åbokommittén har föreslagit. Den ena gällde de kompetensfordringar för åbornas rättegångsombud som åbokommittén föreslagit. Åbokommittén har nämligen ansett, att dessa rättegångsombud böra ha avlagt juridisk examen eller tjänstgjort å advokatkontor eller också böra vara hemma i kamerala göromål. Även kammarkollegium uttalar i sitt yttrande som sin åsikt, att dylika kompetensfordringar borde uppställas för rättegångsombudet, försåvitt rättshjälpen skall kunna erhållas. Kammarkollegium yttrar nämligen i sitt utlåtande: »Enligt kollegii mening ligger det synnerlig vikt uppå att användningen av ifrågasvarande anslag kommer under sådan tillsyn, att säkerhet finnes att detsamma fullt tillgodokommer det angivna ändamålet. Denna tillsyn bör framför allt hava till uppgift att förekomma, å ena sidan, att verkligt rättshjälpenbehövande åbor och lägenhetsinnehavare icke gå miste om understöd, men, å den andra, att anslaget icke kommer att utnyttjas till uppmuntran av fullkomligt gagnlösa rättegångar eller till arvode åt rättegångsbiträden utan därtill erforderliga kvalifikationer.»

Nu förmenar den siste ärade talaren i likhet med åboförbundets sekreterare i sin inlaga, att sådana kompetensvillkor skulle vara alltför stränga och strida mot vanlig praxis i landet. Ja, men när staten här lämnar rättshjälpen, synes det inte vara annat än billigt, att staten skall äga rätt att uppställa vissa kompetensvillkor beträffande de ombud som skola handha dessa rättegångar. Det är så med dessa åborättsfrågor, att de äro i hög grad invecklade, och det fordrar nog att man har både juridisk bildning och dessutom är mycket tränad och inarbetad just på detta särskilda område för att med utsikt till framgång kunna föra dessa rättegångar. Nu har åbokommittén föreslagit, att åborna skulle äga rätt att inkomma med förslag till visst rättegångsombud och att Kungl. Maj:t borde ta hänsyn till deras önskan i detta avseende, försåvitt ombudet uppfyller de stadgade kompetensvillkoren och i övrigt befinnes vara lämpligt. Kommittén har vidare uttryckt en önskan om att det rättegångsombud eller den advokatfirma, som kommer att föra dessa rättegångar, bör såvitt möjligt föra *samtliga* rättegångar, därför att det fordras mycket arbete att sätta sig in i dessa frågor, och det kan sålunda endast vara till fördel för saken och för

åborna själva, om en och samma person kommer att föra samtliga rättegångar.

*Ang. rätts-
hjälp åt vissa
åbor och
lägenhetsinne-
havare.
(Forts.)*

Vidare har åboförbundet framför allt vänt sig mot att rättegångsombudet skulle vara skyldigt att innan rättegång anställes, taga kännedom om den utredning, som åbokommittén verkställt. Nu heter det i riksdagens skrivelse, att rättshjälpen skall beviljas i den mån utredningarna föreligga, och det är ju alldeles klart, att riksdagen inte menade, när den beviljade sitt anslag, att därmed skulle befordras en hel del onödiga och utsiktslösa rättegångar utan endast sådana, där verklig anledning förefinnes till rättegång och där det finnes utsikt till framgång för åboarna. Det kan icke heller vara en klok och riktig hushållning med dessa medel att lämna en advokat i uppdrag att företaga en hel mängd dyrbara utredningar, vilka redan på förhand blivit verkställda på statens bekostnad av en sittande kommitté. Dessa utredningar får ju rättegångsombudet så att säga till skänks. Vidare kan det ju tänkas, att åbokommitténs utredningar i många fall komma att giva vid handen, att en rättegång är fullständigt utsiktslös. Åborätten kan nämligen, såsom ofta visat sig vara händelsen, ha försålts på auktion eller tagits i mät för skuld o. s. v., och i sådana fall är det ju alldeles utsiktslöst och meningslöst att låta det gå till rättegång.

För min del anser jag sålunda, att de villkor och regler, som åbokommittén här föreslagit för erhållande av rättshjälp, äro fullt befogade; det tillkommer ju sedan Kungl. Maj:t att ta den hänsyn till åbokommitténs förslag, som Kungl. Maj:t finner detsamma förtjäna. Men när staten beviljar medel till rättshjälp, måste det väl icke anses obilligt att vissa villkor uppställas för denna rättshjälps erhållande.

Herr Hamilton: Herr talman! Såsom herrarna finna av jordbruksutskottets förevarande utlåtande, har utskottet tillstyrkt den motion, som här föreligger, och således gått åboförbundets önsknings till mötes i den mån detta låtit sig göra med hänsyn till, att man här måst hålla sig inom motionens ram. Utskottets majoritet har icke ansett sig böra taga ställning till de tvistigheter, som uppstått mellan åbokommittén och åboförbundet. Detta senare har i en enskild skrivelse till utskottet framställt sina önsknings i detta fall, men utskottet har så mycket mindre haft anledning att taga ståndpunkt i den frågan, som åboförbundet även avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t, som ju har att bestämma över, huru anslaget i detalj skall användas. För min enskilda del tror jag, att det finnes åtskilligt beaktansvärt i denna åboförbundets skrivelse till Kungl. Maj:t, och jag är övertygad om, att jordbruksministern skall taga denna fråga under övertvägande och i den mån, som det låter sig göra, tillmötesgå åboförbundets önsknings. Men för utskottet har det,

Ang. rätts-
hjälp åt vissa
åbor och
lägenhetsinne-
havare.

som sagt, icke förelegat någon anledning att taga upp den frågan till närmare behandling.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke här ingå på mer än en av de punkter, som berördes av herr Karlsson i Fjäl. Han har ju här i överensstämmelse med uppfattningen inom åbokommittén, som han tillhör, gjort gällande, att reglerna för detta anslags beviljande och användande borde formuleras på sådant sätt, att endast i *de* fall, där efter åbokommitténs utredning det kunde finnas utsikt till, att en rättgång skulle kunna lända till fördel för åbon, endast i *de* fall skulle anslag få beviljas, och endast i *sådana* fall skulle man taga upp saken. Jag vill emellertid här åberopa ett fall, som jag redan förut omnämnt, nämligen fallet Hallen vid Kilafors. Där förelåg en utredning från åbokommittén av just sådan art, att åbokommittén säkerligen icke hade velat tillstyrka anslag till rättshjälp. Nu inträffade emellertid, att frågan fördes inför domstol, och denna fällde utslag till *förmån* för åbon. Jag anser, att ett påpekande av ett sådant förhållande är ägnat att ställa den uppfattning, som herr Karlsson i Fjäl här förde fram, i en viss misstänksam dager. Jag menar alltså, att det vore beklagligt, om den principen undantagslöst skulle fastslås, att någon statshjälp aldrig får lämnas, så fort åbokommittén kommit till den uppfattningen, att en viss rättsfråga ej bör framföras inför domstol, även om det kanske finnes utsikt — som andra sakkunniga personer se saken — till att göra något för åbon ifråga.

Herr Karlsson i Fjäl: Vad fallet Hallen beträffar, som herr Hage här berörde, förhåller det sig så, att rättegångsombud, som där anlätades, nämligen åbokommitténs sekreterare, använde sig just av den utredning, som verkställdes av åbokommittén. Nu vet jag, att denne person gjort affär av, att enligt åbokommitténs utredning åbon i fråga under några tiotal år befunnits stå upptagen i mantals- och taxeringslängderna såsom landbo, vilket ju syntes tyda på, att han under en viss tidsperiod icke varit betraktad såsom åbo, utan såsom arrendator av bolagsjord. Sedan år 1902 har han emellertid med bruksägarens medgivande återigen blivit i mantals- och taxeringslängderna uppförd såsom åbo, vilket ju tyder på, att han så sent som vid den tidpunkten verkligen ansågs vara åbo. En kommitté, som är tillsatt för att allsidigt och opartiskt utreda ett spörsmål, kan naturligtvis icke i sin utredning förbigå en dylik omständighet och endast framhålla vad som talar till förmån för ena parten; utredningen måste naturligtvis göras fullt opartiskt och utvisa, vad som vid den gjorda undersökningen verkligen framkommit. Nu skall rättegångsombudet i här ifråga-

varande fall ha förklarat, att om icke ombudet vid rätten förtog den omständigheten, att åbon under dessa tiotal av år befunnits stå antecknad såsom landbo, skulle målet förlorats. För min del tror jag icke, att förtigandet av dessa fakta var anledningen till målets utgång, utan var nog det förhållandet, att åbon i fråga så sent som år 1902 med bruksägarens medgivande återigen blivit införd såsom åbo i taxerings- och mantalslängderna. Jag tror således, att det icke är sant, att, såsom herr Hage sade, processen vanns på den grund, att ombudet skaffade annan bevisning än den, som förekom i åbokommitténs utredning.

Ang. rätts-
hjälp åt vissa
åbor och
lägenhetsinne-
havare.
(Forts.)

Det är för övrigt icke riktigt, att, såsom herr Hage nämde i sitt första yttrande, åbokommittén föreslagit, att ett rättegångsombud icke skulle kunna få förebringa annan bevisning utöver den, som åbokommittén verkställt, och att icke ersättning skulle kunna erhållas därför. Något sådant har aldrig varit åbokommitténs mening, men kommittén håller före, att innan process anhängiggöres, bör man vara skyldig att taga reda på, vad den reden verkställda utredningen visar i det föreliggande fallet och om det förefinnes någon utsikt för att vinna rättegången eller ej.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 8.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 77, angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914;

nr 85, angående förstärkning av arbetskrafterna å. statskontorets riksbokslutsbyrå;

nr 86, angående ålderstillägg åt aktuarien i statistiska centralbyrån J. A. Carlson;

nr 81, angående ändring i gällande grunder för tillgodogörande av kronans jakträtt;

nr 82, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebo-stället Pålshoda nr 1 och Folkasboda nr 1 i Örebro län; och

nr 83, angående pension åt förre aktuarien vid Sveriges geologiska undersökning G. H. Santessons änka Alma Johanna Santesson, född Lindberg.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 9.

Vid härfå skedd föredragning av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion av herr Eriksson i Grängesberg om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reformering av fängelseväsendet biföll kammaren utskottets hemställen.

§ 10.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

Herr Rydén i Malmö, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att vid föredragningen av detta betänkande endast punkternas nummer samt kantrubrikerna uppläsas i de fall, då icke reservation föreligger vid någon punkt eller då icke någon ledamot av kammaren annorlunda påyrkar.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkterna 1—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. religiös
och social
verksamhet
bland svenskar
i utländska
hamnstäder.*

Punkten 27, angående anslag för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 26 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 35,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft en inom första kammaren av herr *von Koch* väckt motion, nr 44, däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att svenska pastorn i Köpenhamn från och med år 1917 skulle erhålla en avlöning av 6,000 kronor, vilket komme att medföra, att det anslag, varom i denna punkt vore fråga, höjdes från 35,000 till 36,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å berörda motion, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Swartz*, *Strömberg*, *H. H. K. Ericson*, *Ekelund* och *Lübeck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till herr von Kochs ovanberörda motion, för religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder anvisa på extra stat för år 1917 ett anslag av 36,000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Lübeck*: Herr talman, mina herrar! Jag finner mig genom omständigheternas makt försatt i den situationen, att jag här har att yrka bifall till den vid denna punkt avgivna re-

servationen och därmed bifall till herr von Kochs motion om, att svenske pastorn i Köpenhamn måtte avlönas med 6,000 kronor i stället för, såsom av Kungl. Maj:t påyrkats, 5,000 kronor.

Det har nu givetvis inom statsutskottet förts sparsamhetens talan på denna punkt. Jag har emellertid för min del icke kunnat bliva övertygad om, att det är lämpligt att inrikta sparsamhet på en punkt, där det gäller en hjälpverksamhet för alla dessa många våra landsmän, som vistas där nere; det rör sig ju om ett antal av icke mindre än 18,000 svenskar, som bo i Köpenhamn och som vant sig att i den svenske pastorn ha en hjälp att lita till, när det behövs. Det har vidare blivit upplyst, att den svenske pastorn i Köpenhamn är en synnerligen dugande man och en hjälpsam man, som går i de fotsår, som hans företrädare, den nuvarande kyrkoherden i Saltsjöbaden, utstakat. Det erinrades vidare därom, att denne man har samma ställning till sin församling i Köpenhamn, som en kyrkoherde i en svensk församling intager, och att han lyder under ärkestiftet. Vore han då kyrkoherde i Uppland, skulle han vara avlönad med 8,000 kronor jämte fri bostad och andra förmåner. Att under sådana förhållanden avlöna honom med 5,000 kronor, när han är på främmande mark, har jag för min del icke funnit vara riktigt.

Det har invänts, att den förre svenske pastorn i Köpenhamn hade 6,000 kronor först vid den tidpunkt, då han lämnade församlingen där nere. Därtill må emellertid erinras, att, enligt vad som blivit mig meddelat, den förutvarande svenske pastorn i Köpenhamn därjämte hade en bisyssla i Lund, som inbragte honom omkring 3,000 kronor, så att hans löneförmåner, förutom bostad, följaktligen utgjorde omkring 9,000 kronor. För den nuvarande pastorn, som väl behöver de löneförmåner, som kunna komma honom till del, är alltså en lön å 5,000 kronor en avsevärt mindre ersättning för arbetet, än vad den föregående pastorn hade.

Jag tillåter mig, herr talman, att på dessa skäl vädja till kammaren att här bevilja det högre anslaget å 6,000 kronor till lön åt pastorn i Köpenhamn, ett belopp, som, såvitt jag kan finna, icke är för hög ersättning för hans arbete där nere.

Herr Rydén i Malmö: Den hittillsvarande lönen för svenske pastorn i Köpenhamn har utgjort 4,000 kronor, och därjämte har svenska kyrkans missionsstyrelse, som förr anställt denne präst där nere, på senaste tiden utbetalat 2,000 kronor till den förre innehavaren av tjänsten. Nu har emellertid svenska kyrkans missionsstyrelse förklarat, att den behöver dessa penningar för andra ändamål, och därför skall det hela betalas av staten. Svenske ministern i Köpenhamn har nu föreslagit en avlöning å 6,000 kronor åt denne pastor, medan åter Kungl. Maj:t efter prövning av ärendet funnit, att man borde stanna vid ett belopp av 5,000 kronor. Statsutskottet har, låt

*Ang. religiös
och social
verksamhet
bland svenskar
i utländska
hamnstäder.
(Forts.)*

Ang. religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder. vara med tvekan på något håll, velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Att man kunnat hysa en viss tvekan redan beträffande Kungl. Maj:ts förslag, borde vara uppenbart för en var, som satt sig närmare in i saken. Och jag skulle i detta sammanhang vilja hemställa till den förre talaren att studera den svenska prästlöneregleringen, innan han uppträder här i kammaren och talar om kyrkoherdarnas löner, beträffande vilka hans uppgifter alldeles icke äro tillämpliga i nu förevarande fall.

Vi ha en hel grupp av svenska präster i samma ställning som den, varom nu är fråga, och jag skall här be att få meddela, vilka löner dessa präster ha, på det att herrarna må kunna bilda sig ett omdöme om, vilka konsekvenser ett bifall till den föreliggande motionen kunde medföra. Vi ha sålunda en svensk prästman i Kiel med en avlöning av 4,000 kronor och vidare en i West-Hartlepool, som är avlönad med 4,500 kronor, en i Stettin med 4,000 kronor, den nuvarande i Köpenhamn med 4,000 kronor, en svensk sjömanspräst i London, som är avlönad med 3,500 kronor, en i Antwerpen med 3,000 kronor, en i Rotterdam med 4,500 kronor och en i Kristiania med likaledes 4,500 kronor. Bland alla nuvarande svenska prästmän, som arbeta på detta område i utlandet, finnes det således ingen enda, som har det lönebelopp, som Kungl. Maj:t här föreslagit, eller 5,000 kronor. Det må då icke förvåna herrarna, om de medlemmar av kammaren, som ha att år efter år följa dessa anslags utveckling, känna en viss betänksamhet, när det gäller att gå upp till ett lönebelopp, som är avsevärt högre, än vad de övriga präster åtnjuta, som äro verksamma på detta område. Jag gör mig helt säkert icke skyldig till någon överdrift, när jag säger, att även med det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt, kommer den svenske pastorn i Köpenhamn att bliva avsevärt bättre ställd än någon av de övriga svenska prästmän, som på olika platser av Europa arbeta på samma verksamhetsområde. Den svenske pastorn i Köpenhamn har därjämte, förutom det att lönen är högre, en utmärkt bostad. Att då gå så långt, som motionären här begärt, och icke ens stanna vid vad Kungl. Maj:t föreslagit, utan bevilja ett belopp, som är 1,000 kronor högre, har icke statsutskottets majoritet kunnat tillrådligt, och för min del måste jag mycket energiskt hemställa till kammaren att icke bifalla reservationen. Om man nämligen här går med på ett sådant lönebelopp, som här av motionären föreslagits, måste man vara beredd på, att de övriga prästmän, som äro verksamma i utlandet, genast skola komma med framställningar om löneförhöjning, och de kunna för dessa sina framställningar åberopa starkare skäl än denne prästman i Köpenhamn.

Jag kan icke heller underlåta att till de medlemmar av kammaren, som nu äro så starkt intresserade för denna sak och som omedelbart vilja ställa den nuvarande prästmannen i Köpenhamn i paritet med den, som kallats därifrån, göra den erinran,

att den före innehavaren av tjänsten nådde upp till en slutavlönning av 6,000 kronor först efter en lång och förtjänstfull tjänstgöring och efter att ha utfört ett av alla erkänt arbete, medan återigen den nuvarande pastorn där nere helt nyss tillträtt platsen. Hade denne senare stannat här i Sverige på den tjänst, han här hade såsom folkskoleinspektör, skulle han ha åtnjutit en avlönning av 4,000 kronor jämte två ålderstillägg å 500 kronor och utan någon bostadsförmån. Man måste väl något litet taga hänsyn till sådana synpunkter.

Jag ber således för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Liljedahl: Jag skulle icke ha yttrat mig i denna fråga, om jag icke alldeles nyss hade åhört diskussionen i första kammaren rörande denna sak. Det framfördes där med mycken kraft och värme från socialdemokratiska och liberala talare, liksom även från högerpartiet, nödvändigheten av att bifalla reservationen, och den har nu också blivit i första kammaren bifallen utan votering.

Det påpekades i första kammaren, att den svenska församlingen i Köpenhamn är ovanligt stor. Den räknar sålunda 18,000 medlemmar, medan t. ex. den svenska församlingen i Berlin endast utgöres av 1,500 medlemmar. Men den svenske pastorn i Berlin har 6,000 kronor och likaså pastorn i London, alltså mer än vad som här föreslås för den svenske pastorn i Köpenhamn. Det framhölls under diskussionen i första kammaren av herr Wavrinsky, herr Pers och herr von Koch, motionären, att dessa 18,000 svenskar i Köpenhamn äro till allra största delen fattiga arbetare och hantverkare. Vidare nämnde statsutskottets ordförande, att han fått meddelande från svenske ministern i Köpenhamn, att därest icke dessa 6,000 kronor beviljades av riksdagen, måste han sätta igång med ett sammanskott inom den svenska församlingen i Köpenhamn, och det bleve då huvudsakligen de många fattiga arbetarna, som med sina styvror finge lämna bidrag därtill.

Då jag hörde diskussionen i första kammaren, och herr statsrådets yttrande där — han framförde såsom skäl för den av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärden endast sin vana att pruta ned allting i dessa tider, men förklarade, att han naturligtvis icke alls hade något emot en förhöjning av lönebeloppet — kunde jag icke annat än söka att i min ringa mån här bidra till att om möjligt giva en klarare uppfattning om reservationen, än vad kammaren må hända haft tillfälle att skaffa sig.

Den i Köpenhamn anställde svenske pastorns verksamhet vitsordades även i första kammaren, i det att man förklarade, att den nuvarande innehavaren på ett utmärkt sätt sköta sin tjänst.

Då alltså i första kammaren såväl liberala som socialdemokratiska talare uppträtt till förmån för reservationen, liksom densamma även förordats av talare ifrån högerpartiet, tror jag, att här föreligger klara och tydliga skäl för ett bifall till densamma. Särskilt har motionären med sitt varma sociala intresse satt sig in i det vittutgrenade

*Ang. religiös
och social
verksamhet
bland svenskar
i utländska
hamnstäder.
(Forts.)*

hjälparbete, som bedrivs av den svenske pastorn i Köpenhamn, och det är ju på denna grund han även framfört sin motion med den motiveringen, att den, som har hand om denna storartade hjälpverksamhet i Köpenhamn, bör själv stå på en så stark ekonomisk basis, att han även en och annan gång kan personligen bidra med understöd.

Ang. religiös
och social
verksamhet
bland svenskar
i utländska
hamnstäder.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag hade måhända icke behövt tillägga något efter det varmhjärtade anförande, som herr Liljedahl nu hållit, men med anledning av vad herr Rydén yttrade vill jag dock framhålla, att enligt vad jag erfarit är svenske pastorn i Köpenhamn enligt en kungl. resolution av den 3 november 1911 underkastad en instruktion, som bl. a. lyder sålunda: »Pastor är med avseende å skyldigheter och rättigheter, som ej angå löneförmåner, i allmänhet likställd med svenska kyrkans övriga kyrkoherdar. Pastor lyder i sin ämbetsutövning under ärkebiskopen och domkapitlet i Uppsala.» Det har från håll, som jag tror, att jag kan anse såsom kompetent, lämnats mig den upplysningen, att om denne pastor vore kyrkoherde i ärkestiftet, skulle han åtnjuta en lön å 8,000 kronor jämte bostad.

Vidare nämnde herr Rydén, att de svenska pastorerna i utländska hamnstäder icke på något håll hade så hög avlöning som 6,000 kronor. Om jag icke är oriktigt underrättad, har svenske pastorn i Berlin 6,000 kronor. Visserligen är nu icke Berlin någon hamnstad, men förhållandena där äro i alla fall fullt jämförbara med förhållandena i Köpenhamn, vad nu ifrågavarande verksamhet angår, och jag tror icke att det föreligger skäl att ha en högre lön för pastorn i Berlin än för pastorn i Köpenhamn.

Herr Rydén utmålade bjärt de farliga konsekvenserna av att här bevilja det högre anslaget. Jag för min del har dock icke alls denna fasa för konsekvenserna härvidlag, ty även om det skulle kunna visas — jag vet icke om så är förhållandet — att det finnes med denna fullt jämförliga platser, där man skulle behöva höja lönen, så vore detta endast fullt riktigt. Herr Rydén räknade upp en del platser, där något sådant skulle kunna komma ifråga, och med tanke på den storartade verksamhet, som dessa präster böra och kunna utöva på dessa platser, tror jag, att fasan för en ytterligare löneförhöjning på ett eller annat håll icke behöver vara alltför stor.

Slutligen ber jag att med anledning av de argument, som framförts i statsutskottet och nu här i debatten av herr Rydén, få säga, att jag tror, att Kungl. Maj:t med allra största jämnmod skulle se, om kammaren nu beviljade det högre belopp, som herr von Koch i sin motion föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vi-

dare på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

*Aag. religiös
och social
verksamhet
bland svenskar
i utländska
hemstäder.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställa-
n på punkten 27 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid nämnda punkt fo-
gade reservationen.

Omröstningen utföll med 121 ja mot 51 nej; och hade kammaren
alltså bifallit utskottets hemställa.

Punkterna 28—84.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställ-
ningar.

Härpå föredrogs *punkten 85*, angående undervisning i entomo-
logi; och yttrade därvid

Herr R y d é n i Malmö: Herr talman! Till statsutskottets ordfö-
rande har efter avgivandet av detta betänkande inkommit en skri-
velse från statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, i
vilken meddelas, att han har under övervägande ett förslag om att
på annat sätt ordna ifrågavarande angelägenhet. Med anledning
därav har ett yrkande om återremiss, så vitt jag vet, bifallits
i första kammaren. I varje fall har jag åtagit mig att här i
kammaren framställa ett yrkande om återremiss, vilket jag här-
med har äran att göra.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner
i ämnet beslöt kammaren att återförvisa ifrågavarande punkt
till utskottet för ny behandling.

Punkterna 86—90.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

Punkten 91.

Lades till handlingarna.

Punkterna 92—96.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 97.

Lades till handlingarna.

Punkterna 98—115.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar biföllos av kammaren.

Efter nu skedd föredragning av *punkten 116*, angående arvode åt en amanuens hos läroverksöverstyrelsen, begärdes ordet av

*Ang. statens
läroverk.*

Herr S o m m e l i u s, som yttrade: Herr talman! Jag skall tillåta mig att vid denna punkt yttra några ord om statens läroverk och därvid anhålla att få göra några uttalanden i allmänhet om desamma, med herr talmannens tillåtelse.

Det torde icke vara kammaren obekant, att det esomoftast inom den offentliga diskussionen och icke minst inom vår tidningspress förekommer ganska häftiga utfall mot de allmänna läroverken och det sätt, varpå de arbeta särskilt efter 1904 års läroverksreform. I vad mån dessa uttalanden inom pressen äro berättigade eller icke, därom vågar jag icke göra något uttalande, men dessa uttalanden rikta sig ofta även mot undervisningen och mot de reala följderna av densamma. Man ser sådana anfall, som äro signerade av kända läroverkskapaciteter, och sådana, som äro anonyma; å andra sidan framföres också kraftigt försvar för de allmänna läroverken och det sätt, varpå de arbeta. Man anför t. ex. till försvar för läroverken, att de fungera i glädjande utveckling, man påpekar, att kommunerna uppföra stora och präktiga byggnader för läroverken, att lärareantalet ständigt behöver ökas, att parallellklasser oavbrutet inrättas, att tillströmningen av elever till de allmänna läroverken är stor o. s. v., och därav följer, att man anser allt detta som bevis på en god och lycklig utveckling. Meningarna härom kunna dock vara mycket delade. För min del kan jag icke anse, att man får betrakta dessa förhållanden såsom absolut säkra tecken på en lyckosam utveckling, kanske snarare tvärtom.

Vad man anmärker mot de allmänna läroverken är först och främst den ofantliga produktionen av studenter. Det torde icke vara många obekant, att för varje år ökas antalet studenter, som gå till universiteten att där fullborda sina studier för att i en framtid kunna erhålla ämbets- och tjänstemannaplatser. Huruvida det stora tilloppet av studenter till universiteten är en hälsosam företeelse, därom tror jag meningarna även inom denna kammare kunna vara delade. Och helt säkert är det icke lyckligt, att staten ständigt får bära nya kostnader till avlöning av den ökade lärarpersonalen vid allmänna

läroverken. Vi ha i dag före en fråga i anledning av en framställning om nya lärarekrafter. Jag ber att härom få erinra, att år 1913 på hösten framförde överstyrelsen för rikets läroverk en anhållan om 31 nya tjänster för år 1915. Följden blev att riksdagen beviljade 13 nya tjänster. I dag har Kungl. Maj:t föreslagit nio nya befattningar nämligen fyra lektors- och fem adjunktsbefattningar. Resultatet har blivit, att vederbörande utskott föreslagit två lektors- och fyra adjunktsbefattningar. Utskottet har således gjort en avsevärd reduktion i vad överstyrelsen ansett sig behöva för läroverkens utveckling. Det är naturligtvis icke heller nyttigt, att läroverkens anspråk på lärarkrafter så beskäras. Men jag undrar inte alls på, att statsutskottet reducerat antalet härvidlag, och jag ämnar icke heller söka åstadkomma någon opposition i detta avseende, ty även här bör en gång gränsen vara uppnådd.

Vad man anmärker emot resultatet av undervisningen är, att denna på senare tiden mer och mer börjat omfatta en mångfald av ämnen, och att man således för kvantiteten får offra en del av kvaliteten. Det är att beklaga, om så är fallet. Och det förefaller mig, som om det vore gagneligt att en undersökning i detta hänseende verkställdes. Icke tror jag att en sådan undersökning skulle giva vid handen, att de lärare staten nu äger i skolorna äro mindre fullvärdiga än de, som tidigare arbetat vid de allmänna läroverken. Det torde icke vara eder obekant, att helt säkert de mest begåvade och de rikast utrustade av dem, som genomgå de allmänna läroverken, upptagas av universiteten och gå därifrån tillbaka till läroverken som lärare. Faktiskt torde det vara så, att skolan upptager den intelligentaste och mest begåvade delen av den studerande ungdomen, brukar och förbrukar dess krafter. Och jag tillåter mig här säga, att gentemot denna lärarkår har riksdagen icke så litet ansvar på sitt samvete då den låtit densamma utöva sin verksamhet under ytterst små ekonomiska villkor. Sådant borde helst undvikas, om skolan skall vara till verklig nytta.

Mitt syfte vid detta tillfälle var att erinra om den stora fara, som uppstår genom den väldiga tillökningen av studenter, bland vilka kvinnorna ryckt fram i ovanligt stort antal. Någon gång måste man finna en gräns även för detta behov av studier, för denna mängd av abiturienter större än vårt lilla land kan konsumera. Jag kan mycket väl förstå att i vårt land, där man så ogärna vill taga sig fram på egen hand och med egen kraft utan hellre med mindre risk och lugnare framtid man gärna vill genom universiteten nå sina önskningsmål. Jag tror också att till den stora studentproduktionen har staten också till stor del skuld, då den satt studentexamen som en fordran för kompetens till en hel mängd anställningar och tjänstemannabefattningar. Jag har velat peka på detta förhållande och på faran av en fortgående produktion av studenter i obegränsat antal, varigenom helt säkert här kan komma att uppstå ett studentproletariat, vilket vore allt annat än glädjande.

Men det är också en annan sak jag skall tillåta mig erinra om. Jag påminner mig från mina ungdomsår, huru jag strax efter stu-

Ang. statens
läroverk.
(Forts.)

dentexamen erhöj erbjudande om anställning i utlandet, men icke vågade åtaga mig densamma på grund därav att jag var skäligen okunnig i det landets språk. Jag tror detta är ett fall, som inträffat för många andra ungdomar. Men man skulle nu kunna vänta, att sedan man delvis undanskjutit latinet och grekiskan nära nog helt och hållet samt hebreiskan alldeles borttagits, och icke längre finns på studieprogrammet, man skulle kunna vänta och tro, att man åt studierna av levande språk skulle ägna mera uppmärksamhet. Men en mångfald andra ämnen har upptagit de klassiska språkens plats och utgöra en betydlig arbetsbörda för ungdomen, som fortfarande har ett fåtal timmar för de levande språken. Vid ett allmänt läroverk på latinlinjen läser man i första ringen, d. v. s. före detta sjätte nedre, tyska två timmar i veckan, i andra ringen två timmar, i tredje ringen två timmar och i fjärde ringen två timmar. Det är således genomgående två timmar i veckan, som man ägnar åt tyska språket. Franska språket läses endast de tre sista åren, med fyra timmar i veckan, och engelska de fyra sista åren, två timmar i veckan. Det är en obetydlig skillnad på reallinjen, där engelskan ägnas i medeltal en timme mer. Det är alldeles tydligt, att med denna undervisning kan den studerande ungdomen, då den lämnar läroverken för att träda ut i livet, icke hava lärt sig behärska *något* utländskt språk. Nu säga elementarlärarna: att det icke är meningen, att de studenter, som lämna dem som dimissionerade, skola kunna tala levande språk. Det är endast de elementära grunderna som skall bibringas dem, sedan må de försöka arbeta vidare själva.

Jag har gjort den erfarenheten, att liksom svenskarne äro mycket okunniga i främmande språk och bortkomna så fort de sätta foten på utländsk botten, lika visst är förmågan att yttra sig på främmande språk minimal hos dessa dimissionärer, vilket icke är lyckligt.

Det är två synpunkter beträffande betydelsen av kunskap i främmande språk, som jag skulle vilja särskilt framhålla, då jag nu vågar påstå, att språkkunskap är något av det tidigare som eleverna vid läroverken kunna förvärva under sin skoltid. Den ena synpunkten är den, att den, som vill gå ut i fria livet för att försöka slå sig själv fram, har stora svårigheter att bekämpa på grund av sin bristfälliga kunskap i levande språk. Den tyska nationen har till livsuppgift att betrakta hela världen som sitt arbetsfält. Vi i vårt land våga inte sticka näsan utom våra dörrar för att i utlandet förbättra våra kunskaper och lära av utländsk verksamhet och sedan tillgodogöra dem vårt eget fädernesland. Men detta är ett rent merkantilt syfte, som skolan väl kanske icke direkt har att befordra. Men hos en stor och folkrik nation som Tyskland har ej ungdomen alldeles samma behov av kannedomen om levande språk som hos en liten.

Det andra syftet, som skolan bör taga hårt fasta på, är det rent vetenskapliga syftet. Om vi tänka oss en person som lämnar skolan och går till universitetet för fortsatta studier, så är det för en sådan yngling på grund av bristande språkkunskap, nästan omöjligt att tillgodogöra sig de arbeten som äro skrivna på främmande språk. Han kan kanske översätta en utländsk bok och reda sig någorlunda,

men han kan inte obehindrat läsa den och inhämta dess innehåll på det sätt, som en levande kunskap i språket skulle lämna honom möjlighet att göra. Om någon ägnar sig åt den medicinska vetenskapen, så måste han även kunna behärska språk för att kunna inhämta innehållet av främmande litteratur; samma förhållande äger rum i andra vetenskapsgrenar vare sig det gäller naturvetenskap, teologi eller annan forskning. Vi kunna icke undvara utlandets vetenskap och kultur, och därför måste vi försöka inrätta oss så, att våra dimissionärer, våra studenter vid universiteten, bibringas förmåga att tillgodogöra sig de vetenskapliga skatter, som främmande länder kunna ha att erbjuda.

Ang. statens
läroverk.
(Forts.)

Jag har velat ägna häråt några ord, även om man inom skol-kretsar skulle anse, att skolan icke har någon annan uppgift än att bibringa endast en elementär språkundervisning.

Jag läste helt nyligen ett uttalande i hithörande fråga av en svensk mycket genialisk författare, som skrivit några tankvärda rader, som jag med kammarens benägna tillstånd skall tillåta mig att anföra. Det är blott några ord. Han skriver på ett ställe: »Vår naturliga tröghet och en med högfärd något uppblandad blyghet hindra de flesta av oss att tala vår bristfälliga tyska eller franska med utlänningar och även att upprätthålla skriftlig förbindelse med främmande länder. Våra gamla så välgörande relationer med fransk kultur upphöra mer och mer; man gör allt för att motarbeta och inskränka studiet av franskan vid våra läroverk, och för varje år blir det färre svenskar, som kunna läsa en fransk bok, varigenom slutligen förstahandskunskapen om det romerska tanke- och känslolivet blir oss undandraget.» Detta är för oss mycket tankvärda ord. Men författaren hade icke bort blott inskränka sig till franska språket. Han kunde taga med både tyska och engelska, ty även på båda dessa språk finnas ofantliga skatter av kulturellt innehåll.

Jag har härmed också till vad jag i förra delen av mitt anförande antydde om önskvärldheten att begränsa tilloppet till läroverken även velat påpeka önskvärldheten av att någonting göres för att sätta den studerande ungdomen i tillfälle att inhämta konsten att tala åtminstone ett levande språk. Herr talman, jag har icke något annat yrkande än bifall till statsutskottets hemställan i denna punkt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 117*, angående inspektion och sakkunnigt biträde inom läroverksstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.; och anförde därvid

Ang. sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Ehuru den punkt, som är föredragen, med avseende på anslagsbeloppet är rätt obetydlig, har jag icke kunnat underlåta att här i kammaren, alldeles särskilt sedan herr statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet nu blivit i tillfälle att komma tillstädes, rikta

Ang. sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen
(Forts.)

en anmärkning mot ett sakförhållande, som sammanhänger med nu föredragna ärende. Förhållandet är det, att läroverksöverstyrelsen i sin septemberskrivelse till Kungl. Maj:t meddelade, att den skulle ha till sitt förfogande en besparing för 1914 och 1915 av 500 kronor, vilka 500 kronor styrelsen ville använda för att skaffa sig en särskild sakkunnig angående biblioteksärenden. Läroverksöverstyrelsen meddelade även i sin anförda skrivelse till Kungl. Maj:t, att samma överskott även torde komma att uppstå under kommande år. I följd därav hemställde styrelsen, att den för framtiden skulle få av detta anslag på 5,000 kronor disponera 500 för denne särskilt sakkunnige i biblioteksärenden. Kungl. Maj:t stödde på denna läroverksöverstyrelsens septemberskrivelse sin här förevarande framställning till riksdagen. När ärendet behandlades i statsutskottet, blevo vi eniga om att någon ersättning till särskild sakkunnig kunde vi icke vara med om att bevilja, då dels man hade rätt att förutsätta en viss allmän sakkunskap hos överstyrelsens egna medlemmar och dels, när extra förstärkning av sakkunniga behöves, överstyrelsen borde kunna utverka tillstånd att anlita de inom folkskolöverstyrelsen anställda bibliotekskonsulenterna.

Eftersom läroverksöverstyrelsen emellertid meddelat, att den hade ett belopp av 500 kronor, som den vid sådant förhållande icke behöfde, uppstod frågan, om man skulle bevilja anslaget på 5,000 kronor oavkortat, eller om man, såsom det var på tal, skulle nedsätta anslaget till 4,500 kronor. Då insände läroverksöverstyrelsen en promemoria genom ecklesiastikdepartementet till statsutskottet, och de upplysningar, som lämnades i denna promemoria, stå på sådant sätt i strid mot de upplysningar läroverksöverstyrelsen lämnat i sin septemberskrivelse, att jag här måste påtala förhållandet. Läroverksöverstyrelsen meddelar nämligen i denna promemoria, att det belopp av 500 kronor, som den i septemberskrivelsen hade förklarat tillgängligt för ett nytt ändamål, icke vidare fanns tillgängligt, därför att läroverksöverstyrelsen hade måst betala mera pengar till ett av sina nuvarande sakkunniga biträden. Ett av följande två sakförhållanden måste sålunda hava varit för handen. *Antingen* — och det är väl det minst sannolika — har läroverksöverstyrelsen, när den i september 1915 överlämnade sin skrivelse till Kungl. Maj:t, haft kännedom om, att de medel, som den sade vara tillgängliga, icke voro det, *eller* också har läroverksöverstyrelsen efter avlåtandet av sin septemberskrivelse och oaktat den visste, att Kungl. Maj:t gjort framställning till riksdagen i saken, disponerat medlen i strid mot egna utfästelser. I vilket fall som helst är handlingssättet oförsvärligt. Ty det har Kungl. Maj:t och riksdagen rätt att vänta av en styrelse, att vad den skriver i september månad och följaktligen bildar grundval för Kungl. Maj:ts äskanden i statsverkspropositionen, det skall vara och förbli sant. Efteråt få inga ändrade dispositioner träffas, som göra att Kungl.

Maj:ts framställning icke kommer att vila på ett riktigt underlag.

Ang. sakkunnigt biträde inom läroverksöverstyrelsen.
(Forts.)

Det är första gången under min riksdagstid, som jag iakttagit att en styrelse förfarit på ett sådant sätt. Därför vill jag påtala det. Det kan icke vidare få upprepas, att en styrelse på det sättet brister i vederhäftighet, ty vart skall det då taga vägen med förtroendet för gjorda framställningar. Att summan den här gången är liten gör därvid till saken ringa. Jag hoppas att ett sådant tillvägagångssätt icke vidare måtte upprepas av något svenskt ämbetsverk. Ty då är det i ohjälplig misskredit.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkterna 118—143.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

Punkterna 144 och 145.

Lades till handlingarna.

Punkterna 146—159.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställningar.

Punkterna 160 och 161.

Lades till handlingarna.

Punkten 162.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 163, angående upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.

Under punkten 165 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor att användas enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte för ifrågavarande ändamål bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 2,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

Efter föredragning av punkten yttrade

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! För fjorton år sedan började riksdagen bevilja medel för att bereda möjlighet inom vissa lappmarksocknar till skolgång för de fattiga barn, som äro bosatta på så långt avstånd från skola, att de måste inackorderas för att komma i åtnjutande av skolundervisning. Sedermera har riksdagen beviljat ett motsvarande anslag även till en socken i Jämtlands län, nämligen Hotagen, där förhållandena äro jämförliga med de, som råda i lappmarksocknarna.

Nu har Kungl. Maj:t hemställt, att ytterligare en socken i Jämtlands län, nämligen Frostviken, måtte komma i åtnjutande av anslag i samma syfte. Statsutskottet har emellertid icke velat gå med på, att hela det belopp som Kungl. Maj:t föreslagit skall komma socknen till godo. Kungl. Maj:t har begärt ett belopp av 2,000 kronor, men statsutskottet har nedsatt detta till 1,000 kronor under bibehållande likväl av det villkor, som föreslagits i statsverkspropositionen, nämligen att motsvarande belopp skall lämnas av socknen.

Jag skall be att något få granska de skäl som statsutskottet anfört till stöd för sin ståndpunkt. Utskottet säger till en början: »Utskottet har måst ställa sig ytterst tveksamt mot det föreliggande förslaget, vilket, därest de härför andragna skälen vinna ett principiellt godtagande, kan i händelse av bifall medföra vittgående konsekvenser.»

Jag måste erkänna, att jag icke kan förstå anledningen till detta statsutskottets uttalande. De skäl, som jag har anfört, äro alldeles samma skäl som anfördes år 1902, då första gången ett anslag begärdes för motsvarande ändamål. Det gällde då Vilhelmina och Risbäcks socknar. Samma skäl ha sedan anförts år efter år, när liknande anslagskrav framstälts, och riksdagen har år efter år funnit dessa skäl goda. Jag kan alldeles icke förstå, varför statsutskottet nu finner samma skäl betänkliga. Jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, att dessa skäl finnas sammanfattade i mitt yttrande i statsverkspropositionen. Jag säger där: »Vad vidare beträffar Frostvikens församling hava nu samma skäl blivit anförda för beviljande av statsunderstöd till upphjälpande av skolgången i denna församling, som tidigare föranlett riksdagen att bevilja medel till skolgångens förbättrande i vissa lappmarksförsamlingar samt i Hotagen. Dessa skäl äro huvudsakligen följande: det bristfälliga skick, i vilket skolväsendet för närvarande befinner sig; befolkningens gleshet samt i många fall därav följande stora avstånd mellan hem och skola ävensom brist på vägar; oförmåga hos ett stort antal föräldrar att själva bekosta inackordering av sina barn samt församlingens oförmåga att i tillräcklig grad komma dessa föräldrar till hjälp.»

För övrigt, även om nu statsutskottet skulle finna, att det

skulle medföra principiella vådor att medgiva ett anslag på grund av dessa skäl, kan jag icke förstå, hur statsutskottet kan anse sig undvika dessa principiella faror genom att nedsätta anslaget från 2,000 till 1,000 kronor.

Statsutskottet anför emellertid även ett annat skäl. Utskottet säger: »Och har beträffande det fall, varom här är fråga, utskottets tvekan ytterligare ökats därav, att församlingens ekonomi, såsom i utredningen framhålles, i avsevärd grad förbättrats efter tillkomsten av den kommunala skogsaccisen.»

Vad utskottet här säger är ganska riktigt. Utskylderna, som 1911 utgjorde omkring 25 kronor, hade 1912 och 1913 — för de sista åren äro officiella siffror icke tillgängliga — nedgått till omkring 12 kronor, men det är härvid att märka, att utöver dessa utskylder förekomma inom församlingen debiteringar inom särskilda skolrotar, debiteringar, vilkas belopp jag icke är i tillfälle att uppgiva men som dock icke torde vara alldeles obetydliga. I varje fall finna vi, att utskylderna i församlingen äro synnerligen höga, och jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att utskylderna i denna församling under de senaste åren varit betydligt högre än i någon av de lappmarksförsamlingar, som kommit i åtnjutande av liknande understöd för sitt skolväsende.

Man måste, synes det mig, erkänna, att församlingen själv gjort, vad man med hänsyn till dess ekonomiska förmåga skäligen kan begära, för att hjälpa upp sitt skolväsende. Folkskoleinspektören har lämnat församlingen ett gott vitsord för dess intresse i detta avseende, och jag ber särskilt att få nämna, att församlingen på de senaste åren anslagit ungefär 1,800 kronor om året till inackorderingshjälp åt barn, som måste inackorderas för att komma i åtnjutande av skolundervisning. Det har emellertid visat sig, att församlingen måste lämna ett så betydande inackorderingsbidrag som 120 kronor om året till varje skolbarn. Med det angivna beloppet har församlingen således kunnat hjälpa 15 barn till skolundervisning. Är då icke detta tillräckligt? Nej, mina herrar, det är långt ifrån tillräckligt. Förhållandena i Frostviken äro för närvarande sådana, att icke mindre än en femtedel av församlingens skolpliktiga barn, nämligen 81 stycken, gå utan undervisning. Vad skulle det då kosta att bereda alla dessa barn tillfälle till inackordering? Jo, enligt den beräkningsgrund, som jag nyss anförde, skulle det kosta ungefär 10,000 kronor. Läger man därtill kostnaden för de förut omtalade 15 barnen, skall man finna, att inackorderingskostnaden för samtliga barn i församlingen, vilka icke utan inackorderingshjälp kunna komma i åtnjutande av skolundervisning, skulle uppgå till 12,000 kronor om året. Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att riksdagen skulle bevilja 2,000 kronor, under villkor att församlingen lämnade lika mycket. Det är således en långt ifrån tillräcklig åtgärd, som Kungl. Maj:t har föreslagit, och om jag väntat mig någon kritik från riksdagens sida, så skulle

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.

(Forts.)

det snarast varit den, att Kungl. Maj:t icke gjort tillräckligt för att avhjälpa de missförhållanden, som här föreligga.

Det är väl tydligt att i fall, sådana som dessa, måste staten kraftigt ingripa. Man kan icke lämna dessa nordliga kommuner, där befolkningen har att kämpa mot stora naturliga svårigheter, utan hjälp i deras strävanden att bereda de skolpliktiga barnen inackordering, så att de komma i åtnjutande av skolundervisning. Riksdagen har för övrigt själv erkänt denna grundsats genom att under en följd av år bevilja anslag till sådana ändamål.

Jag ber er, mina herrar, att behjärta det beklagliga tillståndet där uppe, i denna vidsträckta och glest bebyggda församling. Jag ber er att ömma för dessa barn, som icke ha tillfälle att komma i åtnjutande av skolundervisning. Jag ber er, mina herrar, att låta de betänkligheter fara, som statsutskottet har framställt, och hemställer på det bevekligaste, att kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! När jag gick igenom statsutskottets utlåtande angående åttonde huvudtiteln, fästes min uppmärksamhet vid denna punkt, där statsutskottet föreslår en minskning med 1,000 kronor på Kungl. Maj:ts begäran om anslag till Frostviken. Hade jag vetat, att ecklesiastikministern skulle uppträda i frågan, så hade jag kanske icke behövt yttra mig i ärendet, men då jag begärt ordet tidigare, anser jag mig skyldig att använda det.

Statsrådet har klart utvecklat de faktiska grunderna för den framställning, som Kungl. Maj:t gjort. Jag för min del skall i huvudsak hålla mig till de rent filantropiska synpunkterna. Jag ber då att få nämna, att förevarande framställning avser ett anslag till Frostvikens församling, som har ungefär 2,500 invånare, boende på ett vidsträckt område av nära 43 kvadratmil. Jag tycker, att dessa siffror vittna om att här om någonsin är av behovet påkallat att räkka en hjälpande hand, för att möjliggöra skolgång åt ett icke ringa antal fattiga barn, som på grund av väglängden till skolan måste inkvarteras. Jag vet ej, hur stort Skåne är, men denna församling är väl långt mer än hälften så stor som hela Skåne, och jag tänker mig den möjligheten, att inom vår provins finnes en socken, som hade så fruktansvärt stor ytvidd, och som beboddes av fattiga medborgare, som vore ur stånd att hålla sina barn i skolan — hur bittert det kunde förefalla. Skatterna äro, som herr statsrådet anförde, ytterligt uppdrivna, och den utsikt kommunen har att med sin skogsaccis i någon mån upphjälpa sin ekonomi synes icke vara synnerligen stor. Det oaktat har emellertid kommunen byggt icke mindre än åtta småskolor och folkskolor för en kostnad av sammanlagt 60,000 kronor.

Det är således synnerligen beaktansvärda omständigheter, som föreligga för andra kammaren att tillgodose den gjorda

framställningen från Frostvikens kommun. För bifall till denna framställning har folkskoleinspektören uttalat sig, domkapitlet har likaledes tillstyrkt ansökningen, och Konungens befallningshavande har därjämte lämnat sitt tillstyrkande till en hemställan om ett belopp av 2,000 kronor; likaså har folkskoleöverstyrelsen gjort. Statskontoret däremot har ansett, att framställningen borde kunna begränsas till ett anslag på allenast 1,000 kronor, och denna vink har statsutskottet följt.

Nu vill jag säga, att jag tycker, att andra kammaren har så ofta vid skilda tillfällen, när det gällt att träda emellan för att lämna ett stöd åt fattiga och behövande, icke tvekat om, var den skulle ställa sig, och jag kan därför icke tänka mig, att kammaren denna gång skulle vägra att lämna sitt bifall till beviljandet av detta ringa belopp av 2,000 kronor för att därmed förhindra, att ett alltför stort antal barn, enligt uppgift 81 stycken, blir i saknad av folkskoleundervisning.

Herr talman, jag skall därför tillåta mig att göra en direkt hemställan, att andra kammaren ville i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag besluta att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar, bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 3,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

Med herr Sommelius förenade sig herrar *Lingström, Hage, Wikström, Stenudd, Welin* och *Lithander*.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Statsutskottet har i denna punkt varit enigt både ifråga om motiveringen och ifråga om sin hemställan. Jag hade trott, att de motiv, som utskottet här använt, skulle vara bärande, och att även kammaren skulle gilla dem, och detta så mycket mer, som man har att åberopa en sådan auktoritet på detta område som statskontoret, vilket här uttalat sin stora tveksamhet att ens tillstyrka 1,000 kronor, ehuru statskontoret, under hänvisning till att en närbelägen församling, nämligen Hotagen, fått ett understöd på 1,000 kronor för dylikt ändamål, ansett det vara obilligt, om icke även Frostviken finge något anslag, och därför har statskontoret tillstyrkt att bevilja 1,000 kronor. Vid sådant förhållande har också statsutskottet ställt sig på den ståndpunkten.

Statsutskottet vill visst icke förneka, att det är synd om dessa barn, att det är beklagligt, att icke så många barn, som finnas inom distriktet, kunna beredas skolgång. Det är här emellertid endast fråga om, huruvida riksdagen skall träda hjälpare emellan, i syfte att samtliga skolbarn inom detta distrikt, som behöva inackordering i närheten av skollokalen, skola kunna få det. Jag tror, att konsekvenserna i sådana fall som detta bor-

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.

(Forts.)

de väga ganska mycket och verka avgörande, innan man fortsätter att på detta vis understödja den ena församlingen efter den andra. Ty det lär väl lätt med exempel kunna påvisas, att största delen av skoldistriktet uppe i Norrland har en sådan ytvidd, att inackordering kan behövas för åtskilliga barn, om de skola kunna bevista skolorna stadigt.

Jag tror emellertid, att man borde också något draga fram jämförelserna mellan dessa båda skoldistrikt, som här äro ifråga, nämligen Hotagen, som förut fått ett anslag, och Frostviken, för vilken ett sådant nu blivit ifrågasatt. Jag tror, att jämförelserna få anses tala till förmån för det slut, till vilket statsutskottet kommit. Hur ställer det sig nämligen med Hotagens församling, som fått dessa 1,000 kronor? Jo, där finnes enligt statistiska årsbokens redogörelse jordbruksfastighet taxerad till 520,000 kronor. Och huru är det i Frostviken? Jo, där är jordbruksfastigheten taxerad till 1,640,000 kronor, eller omkring tre gånger så mycket som i Hotagen. Ifråga om annan fastighet finnes sådan i Hotagen till ett värde av endast 4,800 kronor, under det motsvarande siffra i Frostviken är 18,000 kronor, således även där betydligt, eller omkring fyra gånger högre än i den förra församlingen. Ser man sedan på den starkaste skatttiteln, kapital och arbete, så visar sig, att Hotagen endast har siffran 50,000 under det att Frostviken når upp till 273,000.

Herrarna se således av denna jämförelse, att man icke lär kunna påstå, att Frostviken blivit mindre tillgodosedd, än Hotagen förut varit och fortfarande blir.

Ser man sedan på utgifterna, så har Hotagen högre kommunalutgifter än Frostviken, i det hithörande tal utgöra för Hotagen 16,50 och för Frostviken 12,30 pr 100 kr. inkomst enligt samma statistik. Således ser man, att skattekraften icke är så hårt anlitad i Frostviken som i Hotagen. Kommer man sedan till inkomsterna, så visar sig, att Frostviken har betydliga inkomster, såsom skogsaccis 5,287 kr., vilket Hotagen enligt statistiken icke har.

Jag tror, att man får ta sådana här synpunkter i betraktande, innan man alltför frikostigt anslår medel för att hjälpa ett och annat skoldistrikt, som har vidsträckt område.

Jag kan icke underlåta att anföra några siffror ur samma statistik, som visa, huru det ställer sig härvidlag på andra håll. Jag vill då endast gå till Älvsborgs län. Huru är det där? Jo, ser man på yttinnehållet, så kan väl detta ej jämföras med de norrländska skoldistriktet, det vill jag visst icke påstå, men i alla fall finnas även här så långa vägar för barnen att gå, att de bli alldeles uttröttade och deras krafter hårt ansträngda, om de skola gå till skolan varje dag. Men huru är det med kommunernas skatter inom länet? Ja, jag skall endast ta några få exempel. I en kommun, Kilanda, har man 27,57 pr 100 kr. inkomst, säger 27 kronor, det blir således 27 eller 28 %. Redslared har 22 kronor, Roasjö 21, en annan kommun, Karl Gustav,

29,50, d. v. s. 29,5 % av all inkomst, som måste betalas för att uppehålla de kommunala institutionerna.

Det undras mig, om icke sådana kommuner som de nyss nämnda ännu mer äro i behov av understöd för att uppehålla sina kommunala institutioner än Frostviken, som icke har mer än hälften så stora utgifter pr 100 kr. inkomst. Det är att märka även, att denna statistik, som jag här anfört, grundar sig på 1914 års räkenskaper. I fråga om dessa har således icke det stora understöd kunnat bokföras, som skolväsendet numera har att påräkna. Detta kommer först att visa sig i 1915 års räkenskaper, som sålunda komma att påverkas av det från 66 % till 90 % höjda statsunderstödet för varje skollärare och lärarinna. Vad angår denna Frostvikens församling med tio skollärare, kan man förstå, vilka inkomster detta innebär för skolväsendet och skolräkenskaperna i förhållande till 1914 års statistik, som här blivit anförd.

Man kunde återopa ännu flera jämförelser, som tala för att statsutskottet här icke handlat alltför hårt gentemot Frostviken i avseende på det förevarande anslagskravet. Jag tror även, att just därför att sådana skäl varit använda undan för undan, så har det väl haft den verkan, att man gått ganska försiktigt till väga, så att icke alltför många av de norrländska skoldistrikten blivit angelägna att för sådana här ändamål anlita svenska folkets skatteförmåga till sin förmån. Om icke starka skäl verkligen förelegat för att härvidlag gå fram med försiktighet, så hade enligt min mening understöd av här ifrågasvarande slag både lättare och oftare blivit beviljade vid andra tillfällen.

Jag hade trott, att kammaren skulle godkänna, vad statsutskottet här enhälligt har tillstyrkt, och att utskottet, som ställt Frostviken i avseende på förmånen att statsunderstöd i jämbredd med Hotagen, bort kunna påräkna erkännande i stället för klander.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Karlsson i Mo: Herr talman, mina herrar! Såväl statsutskottet som den senaste talaren har ordat åtskilligt om konsekvenserna av ett eventuellt bifall till Kungl. Maj:ts framställning under nu föredragna punkt. Man skulle möjligtvis kunna säga, att dessa närmast grunda sig på ett beslut från år 1909, då riksdagen första gången anslog 1,000 kronor för att bereda möjlighet till skolgång för fattiga barn inom Hotagens socken. Det gällde då att bereda denna möjlighet för 20 à 30 barn, och jag får säga herrarna, att det var och är fortfarande mycket väl använda pengar, och å deras vägnar, som den saken närmast rör, kan jag verkligen framföra ett tack till riksdagen för det då lämnade anslaget, vilket även sedan dess utgått.

Nu gäller det att bereda möjlighet till skolgång för ett stort

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.

(Forts.)

antal barn inom Frostvikens socken. Vi ha ju hört från statsrådsbänken, att det är cirka 80 barn i denna församling, som fullständigt sakna undervisning, och jag frågar er, mina herrar, hur länge detta förhållande verkligen skall få fortgå. Om riksdagen nu skulle bevilja det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, så är det väl endast goda konsekvenser, och jag vågar påstå, att var helst liknande missälligheter yppa sig, så lär det väl vara riksdagens skyldighet, för att icke säga en kär plikt, att träda hjälpande emellan.

I sin ansökning till Kungl. Maj:t säger skolrådet i Frostviken bland annat, att det i följd av denna församlings synnerligen tryckta ekonomiska ställning och då befolkningen, 2,194 personer, vore vitt spridd inom det vidsträckta området av nära 43 kvadratmil, vore förenat med de största svårigheter att vidmakthålla en ordnad skolgång. Den anmärkta omständigheten, att befolkningen vore vitt spridd inom området, gjorde nämligen, att en stor del av föräldrarna måste betala inackordering för sina barn vid skolorna, vartill de i de flesta fall saknade tillgångar. De måste då, om de skulle kunna skolhålla sina barn, anlita den kommunala fattigvården, som redan förut vore ytterst betungande för de skattdragande i församlingen. Detta torde med all tydlighet framgå av att det årliga fattigunderstödet för en icke större befolkning utgjorde omkring 8,000 kronor och att 1911 års kommunalutskylder utginge med icke mindre än 20 kronor 30 öre på bevillningskrona. Att denna fattiga församling för övrigt icke sökt undandraga sig kännbara uppoffringar för skolväsendet torde också med lika tydlighet framgå av att den under de senaste 10 åren låtit uppföra icke mindre än 8 tidsenliga skolhus för en kostnad av över 60,000 kronor.

Av det andragna framgår, att kommunen i fråga har en areal av 43 kvadratmil, det vill säga nära en och en halv gång så stor som Blekinge eller Gottland och något mindre än hela Malmöhus län. Byarna äro spridda inom socknen här och var, oftast på flera mils avstånd från varandra. För att barnen skola kunna beredas möjlighet till skolgång måste de inackorderas i närheten av någon närbelägen skola, och herrarna kunna förstå, hur svårt detta skall vara för fattiga föräldrar.

De synpunkter, som jag här framhållit, hava ju även understrukits av folkskoleinspektören, domkapitlet och Konungens befallningshavande i länet samt av folkskolöverstyrelsen. Men så säger statskontoret, att det kan ifrågasättas, om icke anslaget borde begränsas till samma belopp som det för Hotagens församling, eller 1,000 kronor, helst som Frostvikens församling synes vara något bättre ekonomiskt lottad än Hotagens. Nå, hur ställa sig nu vid en jämförelse med andra lappmarksförsamlingar, som också åtnjuta statsbidrag, förhållanden för Frostvikens vidkommande? Om vi först se på förhållandena i Vilhelmina församling, så har den en folkmängd av 7,986 personer med en debitering av 8,90 kr. per bevillningskrona. Samma församling har nyss blivit tillerkänd 4,000 kronor i statsbidrag. Risbäcks församling med 665 invånare och en debitering av 3,58 kronor har erhållit 1,800 kronor. Stensele med 3,822 invå-

nare och en debitering av 5,50 kronor, har fått 3,000 kronor. För Tärna, med 1,570 invånare och en debitering av 5,15 kronor utgör statsbidraget 2,500 kronor, för Sorsele med 3,689 invånare och en debitering av 10 kronor 3,000 kronor, och för Arjeplog, som har 3,039 invånare och 8,40 kronor i debitering, är det 2,500 kronor. Malå, där antalet invånare är 3,103 och debiteringen uppgår till 6,28 kr., utgör statsanslaget 2,300 kr. Fredrika, med 1,472 invånare och 6,38 kr. i debitering, har ett statsbidrag på 900 kr., medan detta för Jockmock med 6,522 invånare och 8,40 i debitering uppgår till 3,000 kr. Hotagen har en folkmängd av 921 invånare och en debitering av 16,26 kr., medan Frostviken har 2,275 invånare och en debitering av 12,50 kr.

Som herrarna finna, är det endast Hotagen, som har större debitering än Frostviken. Den ärade statsutskottsledamoten, som nyss hade ordet, gjorde åtskilliga jämförelser mellan Hotagen och Frostviken, men han förbigick en omständighet, nämligen att det allra mesta av Frostvikens församling är i bolags ägo, och det är något, som herrarna noggsamt måste beakta.

På grund av det anförda ber jag att i fråga om anslaget till Frostvikens församling få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herrar *Bergman* och *Olsson* i Rödningsberg instämde häruti.

Herr *Hamilton*: Herr talman! Må det ursäktas, att det uppväckte min förvåning, då jag genomgick föreliggande utskottets förslag till kulturbudget, uppgående till 40 milj. kronor, att därvid finna, att utskottet som tillstyrkt nära nog varje anslag — och därom är ingenting att säga — likväl beträffande ett litet anslag av 2,000 kronor nedprutat detsamma till hälften. Man frågar sig, när så skett, om utskottet har missunnat några fattiga barn uppe i en lappmarkssocken en den ringaste och allra minsta kulturföda, och den, som icke känner statsutskottets särskilda motiv, kan icke gilla utskottets tillvägagångssätt härvidlag.

Öppnar man den officiella statistiken, så finner man, att Frostvikens kommun är en av dessa lappmarkssocknar, vilkas befolkning är ytterst fattig. Den beskattningsbara inkomsten belöper sig till endast 60 kronor per invånare, då den i huvudstaden utgör 1,200 à 1,500 kronor. Barnantalet uppgår till 187 på vart tusental personer, medan det i huvudstaden inskränker sig till 82. Detta är jämförelser, som herrarna böra taga hänsyn till för att kunna bedöma den föreliggande frågan. Kommunalskatten uppgår till 13 gånger bevillningen, och därtill komma prästkatt samt vägunderhåll, som belöper sig till 6 à 7 kronor, så att jag antar, att de nämnda skatterna sammanlagt utgöra minst 20 gånger bevillningen.

Av handlingarna finna vi, att församlingen icke saknat intresse för utan gjort vad den kunnat för skolväsendet. 60,000 kronor ha anslagits för uppförande av 8 skolor, men likväl sakna

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingor.

(Forts.)

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

i denna församling 20 procent av barnen varje skolundervisning. Avstånden äro stora och kommunikationerna äro synnerligen dåliga, och detta är anledningen till, att barnen icke kunna gå från sina hem till skolan. Därför blir det nödvändigt att inackordera dem i närheten av någon skola. Oaktat kommunen är så skattebelastad, har den likväl underhållit 15 barn i de hemmen närbelägna skolorna för en kostnad av 120 kronor för vart barn, och härigenom har skatten höjts med en och annan krona per bevilningskrona. Man kan knappast begära, att kommunen med sina höga skatter skall göra mer, än den gör, och likväl finns det 81 barn, som fullständigt sakna undervisning. Jag frågar därför, om icke här föreligger ett tillfälle, då riksdagen måste ingripa. Är det icke statens skyldighet att se till, att verkliga varje svenskt barn får nöjaktig skolundervisning — jag säger nöjaktig, och mina anspråk äro i detta fall icke stora, ty skolorna äro i den kommun, som här är fråga om, vandrande skolor, där undervisningen i varje fall blir minimal.

Utskottet har framhållit, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle medföra farliga konsekvenser. Vilka äro då dessa konsekvenser? Jo, att riksdagen skall ingripa, då det på annat sätt är omöjligt att skaffa landets barn undervisning. De konsekvenserna äro icke farliga, ty det är riksdagens skyldighet att taga dem.

Ja, jag har icke kunnat finna några skäl tala för den lilla avprutning av en tusenlapp, som statsutskottet här tillåtit sig göra, då det gäller en budget på 40 milj. kronor, och jag ber därför att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen, som under herr Hamiltons anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Helger, som yttrade: Herr vice talman! Jag ber att få i likhet med ett par föregående talare yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har vid övervägande av de skäl, som anförts för och mot detta anslag, funnit dem, som av Kungl. Maj:t anförts för anslaget, vara långt mera övertygande än de andra. Det egentliga huvudskäl, som av statsutskottet anförts för nedsättning av anslaget, är att dess beviljande skulle medföra konsekvenser, som statsutskottet icke vill vara med om. Jag anser emellertid, att denna kammare icke bör vara rädd för dessa konsekvenser. Kammaren har nämligen med anledning av en av mig vid 1914 års riksdag väckt motion just i princip uttalat sig för att staten skulle vid beviljande av anslag till skoldistriktet taga hänsyn till dessas ekonomiska bärkraft. Denna princip har som sagt andra kammaren uttalat sig för genom sitt beslut i anledning av nyssnämnda motion, och jag anser, att vi icke böra vara rädda för att tillämpa densamma.

Visserligen är det sant, att en reglering av dessa statsbidrag

bör ske för hela landet, men denna kan icke äga rum förrän efter en mycket långvarig utredning. Om vi då skulle, medan vi vänta på denna, till enstaka fattiga skoldistrikt i avlägsna bygder bevilja ett särskilt anslag, anser jag det icke vara olämpligt. De konsekvenser detta medför är jag för min del icke rädd för. Skulle det befinnas, att i flera socknar i vårt land det finnes 81 skolbarn, som ej få någon undervisning alls, och församlingarna icke själva kunna åstadkomma den, då ber jag herr statsrådet vara välkommen med proposition om särskilt anslag till sådana kommuner.

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

Det kan icke vara oss värdigt, att ett så stort antal svenska barn, därför att de äro födda i en avlägsen del av landet, skola vara utan skolundervisning.

Jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häruti instämde herrar *Tengdahl, Osberg* och *Sävström*.

Vidare anförde

Herr *Lübeck*: Herr talman! Då jag för min del varit delaktig i statsutskottets beslut i denna fråga, men känner mig övertygad av de skäl, som framförts för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, ber jag att få meddela, att jag kommer att rösta för detta förslag.

Herr *Persson* i *Stallerhult*: Jag begärde, herr talman, ordet med anledning av det påstående, herr *Hamilton* under sitt anförande hade, att statsutskottet skulle missunna de fattiga barnen skolundervisning och att detta hade väckt hans förvåning. Jag ber att å egna och jag tror å samtliga statsutskottsledamöters vägnar, på det bestämdaste få säga, att ingen enda av oss missunnar dessa barn att få den undervisning, skolstadgan föreskriver. Jag tror, att herr *Hamilton* betydligt missat sig, om han trott på en sådan orsak till den ställning statsutskottet tagit till förevarande punkt.

Vad statsutskottet i första hand och riksdagen sedan egentligen har att undersöka är väl, om skolrådet i varje distrikt fyllt sin uppgift att se till, att alla barn få den undervisning, skolstadgan föreskriver. Först för den händelse något skoldistrikt är i den ekonomiska ställning, att det omöjligen kan uppfylla denna sin plikt utan att särskilt statsanslag utöver vad andra skoldistrikt få, är det väl riksdagen skall träda hjälpande emellan.

Statistiken visar, att detta skoldistrikt icke är så skatte-svagt, utan att det har förmåga att uppfylla sin plikt, om det blott har den starka viljan.

Nu vill jag ställa mig på den ståndpunkten, att det icke är skäl, att riksdagen lämnar anslag, så snart ett skoldistrikt icke

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

gör sin plikt. Vart skulle det taga vägen? Är det icke skäl att vara försiktig, innan man beträder den vägen? Kan det vara rätt av riksdagen att särskilt understödja ett skoldistrikt, som endast har omkring 12 $\frac{1}{2}$ % skattskyldighet till alla kommunala utgifter, under det att ett annat skoldistrikt, som har 29 $\frac{1}{2}$ %, icke åtnjuter dylikt understöd? Skall man härvid lägga klander på någon, är det väl på skolrådet i detta distrikt, som icke gör sin plikt i likhet med skolråd i andra mera skattetryckta distrikt.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman, mina herrar! Det torde vara klart för kammarens ledamöter, att det här framlagda förslaget är resultatet av ett tillmötesgående från olika sidor. Det har naturligtvis varit så, att någon velat bevilja det hela, men någon annan ingenting alls med hänsyn till de skäl, som framförts. Man har därför, för att gå varandra till mötes, framlagt det nu föreliggande förslaget.

Med allt det berömvärda intresse, herrar Hamilton och Helger och ett flertal andra här visat, tror jag dock, att de i sina anföranden här tagit för enkelt på problemet.

Det är för det första fråga om, huruvida en kommun bör erhålla statsanslag på grund av att den är skattetyngd. Denna fråga är av mycket omfattande natur. Den församling, som det här gäller, är icke en fattig församling i den mening vi få säga det om en massa andra svenska församlingar. Den är ej en lappmarksförsamling i samma mening som andra lappmarksförsamlingar, vilka ha särskilt bidrag till sitt skolväsende. Frostvikens församlings ekonomi har efter tillkomsten av den kommunala skogsaccisen förbättrats; och när den fått tillgodogöra sig ökat statsbidrag till lärarnes avlöning, kommer skatten måhända att gå ned till inemot 10 kronor per bevilningskrona, vilket — det får jag säga — icke är någon hög skatt i förhållande till vad en massa svenska landskommuner få underkasta sig. Den synpunkten har alltså icke kunnat väga så starkt. Jag får erkänna, att om man kunde komma därhän, att kommuner med skatter upp till 15 kronor per bevilningskrona kunde få hjälp att lindra skattetrycket, däremot intet vore att invända, men det är klart, att när man är nere vid omkring 10 kronor, som jag tror Frostviken kommer att visa sig vara, när 1915 års räkenskaper bli klara, så lider man icke av ett skattetryck, som kan vara avgörande för, huruvida man skall bevilja ett anslag eller icke.

En annan fråga, som vi varit inne på, är den om de särskilda kostnader, som på grund av de stora avstånden äro förenade med skolgången där uppe; men den frågan lokaliserar sig ej till Frostviken, Hotagen och de lappmarksförsamlingar, som ha anslag, utan den rör praktiskt taget hela Norrland. När jag uttalar detta, stöder jag mig bland annat på en under det gångna året verkställd undersökning beträffande skolförhållandena för

en viss kategori av tjänstemän. Det visar sig av denna, att man kan säga, att för nästan hela Norrland och till och med vissa delar av Svealand det är fråga om, hur man skall kunna bereda barn, som bo avlägset från skolan, tillfälle att gå i skolan. Den frågan är brännande. Inackordering av skolbarn är nödvändig ej blott i Frostviken, Hotagen och lappmarksförsamlingarna utan också i en mängd andra norrländska skoldistrikt och till och med skoldistrikt i Svealand. Jag vill också meddela, att en utredning angående detta, verkställd av domkapitlet i Luleå, för närvarande, så vitt jag vet, ligger hos folkskolöverstyrelsen. När den mycket värdefulla utredningen blir känd och i tryck tillgänglig, komma herrarna i tillfälle att få se, att sådana förhållanden som de beträffande Frostviken åberopade finnas för en hel mängd av våra norrländska församlingar, som icke tillhöra Lappmarken och icke ligga inom det län, som det nu är fråga om.

Det torde sålunda vara klart, att statsutskottet icke kunnat se denna fråga lokaliserad, då det vetat, att liknande förhållanden finnas, beträffande skattetrycket i många hundra svenska socknar och beträffande inackorderingsnödvändigheten i en mängd socknar förutom de här ifrågavarande. Herrarna kunna förstå, att det icke kan vara möjligt för oss i statsutskottet, som syssla med sådana frågor år efter år, att se denna fråga lokaliserad, utan att man där måst tänka på konsekvenserna.

Jag får för min personliga del säga, att om icke överenskommelse träffats, jag utan tvekan skulle ställt mig på det högre anslagets sida, därför att jag anser, att vi äro tvungna att taga de konsekvenserna. Vi måste bereda våra svenska barn skolundervisning, även där de bo under sådana ogynnsamma förhållanden som i många norrländska socknar. Jag förklarar därför för min del att jag icke på något sätt skall känna, att statsutskottet eller jag personligen lidit det allra minsta nederlag, om det högre anslaget beviljas, men jag kan icke vara med om att man på detta sätt reser sig upp och uttalar en förkastelse dom över utskottet och sätter sig på så rysligt höga hästar gentemot dem, som inom statsutskottet måst tänka på, att denna fråga icke är en ensam, isolerad fråga, utan att det finnes en mängd socknar i Sverige, som antingen i det ena eller i det andra avseendet i avseende å skattetrycket eller också i avseende å hjälp till inackordering av skolbarn, befinna sig i samma läge, som här gäller beträffande två enstaka socknar.

Då det meddelats mig, att man i första kammaren synes vara benägen bifalla anslaget, har jag, om andra kammaren i detta fall följer sitt hjärtas bud och bifaller beloppet, intet däremot — tvärtom — men jag tycker, att man gärna kunde spara på de hårda orden mot de medlemmar av statsutskottet, som varit betänksamma.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet West-

Ang. skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.
(Forts.)

man: Herr talman! Jag ber att få yttra endast några ord om en sak, som ligger mig såsom departementschef om hjärtat med hänsyn till framtida framställningar i ett syfte liknande den nu föreliggandes.

Den förste ärade talaren från statsutskottet lämnade i sitt anförande upplysning, som ger vid handen varifrån statsutskottet fått sina principiella betänkligheter. Vi veta nu att de härstamma från det yttrande, som statskontoret avgivit i det föreliggande ärendet. Detta yttrande finnes anført i statsverkspropositionen. Statskontoret erinrar där om det förhållande, att statskontoret i det utlåtande, som ämbetsverket avgav år 1907 rörande anslag till Hotagens församling, uttalat principiella betänkligheter. Men mina herrar, jag måste säga, att jag nödgas antaga, att statsutskottet icke läst detta äldre utlåtande från statskontoret och sett efter, vilka dessa principiella betänkligheter voro. De betänkligheterna voro nämligen framkallade endast därutav, att man dittills hade beviljat anslag endast till lappmarkssocknar. Då Hotagen ligger i Jämtlands län, ansåg statskontoret det principiellt betänkligt att gå över länsgränsen och meddela anslag åt en socken i ett annat län. Emellertid underkände ju riksdagen dessa statskontorets betänkligheter genom att bevilja anslaget till Hotagen, och därmed torde väl den principfrågan få anses vara ur världen.

Jag förmodar — helst sedan, efter vad jag hört uppgivas, första kammaren utan votering bifallit Kungl. Maj:ts förslag — att jag vågar påräkna även denna kammares bifall. Jag skall därför, herr talman, icke längre taga kammarens tid i anspråk och underlåter på den grund att bemöta en del av de invändningar, som under debattens gång framställts från en del talares sida.

Herr Hamilton: Herr talman! Blott ett par ord! Det ena till herr Carl Persson, som framhöll, att Frostvikens kommun icke gjort sin plikt med avseende på anordnande av skolväsendet. Av Kungl. Maj:ts proposition finner man emellertid, att kommunen såsom jag redan påpekat under de senare åren byggt icke mindre än åtta skolor för ett belopp av 60,000 kronor.

Herr Rydén framhöll, att kommunen ifråga icke var någon fattig sådan. Från det mest auktoritativa håll i denna kammare har jag emellertid fått den alldeles motsatta uppgiften eller att kommunen är synnerligen fattig. Dess skogar ligga nämligen uppe på fjällen och äro underkastade skyddsskoglagstiftningens föreskrifter, vadan kommunens medlemmar således icke äga fri dispositionsrätt över dem. Förutom vad jag förut framhöll, kan anföras ännu en siffra, som talar för att det är en fattig kommun, och det är den, att på en inkomst av 10,000 kronor vilar underhållet av trettio skolbarn. Till jämförelse erinrar jag om att här i huvudstaden blott $\frac{2}{3}$ skolbarn underhålls av denna inkomst.

Ja, efter första kammarens beslut i frågan, behöver debatten icke vidare förlängas. Då första kammaren någon gång visar sig gå i folklig riktning, så kan jag icke antaga annat, än att andra kammaren skall instämma med första kammaren.

*Ang. skolväsendet inom
Hötagens och
Frostrikens
församlingar.*

(Forts.)

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Innan talmanens klubba faller för att avsluta denna debatt, anser jag mig böra säga ett par ord. Det gäller icke så mycket själva sakfrågan, ty det är givet, att sedan statsutskottet med hänsyn till de överskådliga konsekvenserna här har uttalat sitt varnande ord, så kan ingen, som ömmar för de behjärtansvärda förhållanden, som det här gäller, vara missnöjd, om riksdagen slutligen skulle fatta ett emot statsutskottets varning gående beslut. Men jag har begärt ordet, för att icke i kammarens protokoll skall få stå oemotsagt ett uttalande från ett annat ständigt utskotts ordförande i denna debatt angående det sätt, varpå statsutskottet behandlat denna fråga. Herr greve Hamilton uttalade i sitt första anförande — där han nonchalant sade, att det här gäller endast en tusenlapp, vilket det givetvis icke gör, då statsutskottet icke yttrar sig om dessa tusen kronor, utan om de konsekvenser, som detta anslag kan medföra — att man måste med förvåning se, att statsutskottet på detta sätt missunnade en fattig lappmarkssocken ett sådant obetydligt anslag. Jag vågar på det bestämdaste protestera mot att man i statsutskottets utlåtande, inlägger det motivet, d. v. s. missundsamhet mot en fattig lappmarkssocken.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Punkten 164.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—169.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

Punkten 170.

Lades till handlingarna.

Punkterna 171—174.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 175.

Lades till handlingarna.

Punkten 176.

Utskottets hemställan bifölls.

Efter det herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, föredrogos *punkterna 177—183*; och biföll kammaren vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 184.

Lades till handlingarna.

Punkterna 185—187.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

Punkten 188.

Lades till handlingarna.

Punkterna 189—200.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar bifölls av kammaren.

Ang. utarbetande av en handledning i gymnastik m. m.

Punkten 201, angående anslag till utarbetande av en handledning i gymnastik med lek och idrott för landets folk- och småskolor.

Med tillstyrkande av bifall till vad herr *Rydén* i Malmö föreslagit uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 68, hemställde utskottet, att riksdagen måtte på extra stat för år 1917 anvisa ett belopp av 12,000 kronor för utarbetande genom gymnastiska centralinstitutets försorg av en handledning i gymnastik med lek och idrott för landets folk- och småskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år disponera intill hälften av anslaget.

Punkten föredrog, varefter ordet begärdes av

Herr *Schotte*, som yttrade: Herr talman! Jag skall tillåta mig att göra ett par anmärkningar vid ifrågavarande punkt.

Det förefaller mig, att statsutskottet här har visat en synnerlig välvilja, då utskottet på enskild motionärs framställning föreslagit riksdagen att bevilja detta anslag till en åtminstone kvasistatsinstitution, ehuru ärendet redan föreligger till Kungl. Maj:ts prövning. Man skulle snarast, tyckes det mig, kunnat

vänta, att utskottet hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anmodan att få ifrågavarande ärende så snart som möjligt framlagt för riksdagen. Emellertid har utskottet nu helt och hållet gått med på motionärens förslag och på grundvalen av hans utredning föreslagit riksdagen att bevilja ifrågavarande anslag. Jag torde kunna tillåta mig bemärka, att det dock på ifrågavarande område förut funnits och finnas läroböcker, för vilka icke något statsbidrag sökts eller beviljats, och att så varit fallet även beträffande de handledningar av ifrågavarande slag, som blivit utgivna av lärare vid gymnastiska centralinstitutet. Det förefaller mig också, som om instruktionen skulle ålägga dessa lärare att utan särskild ersättning utgiva och tillhandahålla behövliga och lämpliga läroböcker. Det kan således ifrågasättas, om så stort behov av en handledning förefinnes, att detta behov nu genast måste tillfredsställas.

Det är med avseende på kostnadsfrågan särskilt en sak, som tilldragit sig min uppmärksamhet. I den bilaga, som åberopats av motionären och som bl. a. innehåller en kostnadsberäkning för ifrågavarande handlednings utgivande, slutande på en summa av 12,000 kronor, förekommer bland kostnaderna dels arvode åt fem sakkunniga à 1,000 kronor vardera, dels dagtraktamente under tre månader till samma sakkunniga à 10 kronor per dag. Jag vill icke precis säga, att det är alldeles orimligt att tänka sig, att något mindre särskilt arvode tillerkännes de sakkunniga, ehuru det ju eljest är regel, att riksdagsmännen liksom också de sakkunniga, som av Kungl. Maj:t och väl även av verken tillkallas, få nöja sig med endast 10 kronors dagtraktamente. Men jag tror, att det kan vara lämpligt, att uppmärksamheten fästes på detta förhållande, så att icke här utan vidare inledes en alldeles ny praxis.

Med vad jag nu har sagt har jag icke velat framställa något särskilt yrkande, då statsutskottet i detta fall är enhälligt, och då det naturligtvis icke alltför ofta går att kullkasta ett enhälligt statsutskott. Men jag har velat framkomma med nu anförda anmärkningar, därför att jag för min del icke vill vara meddelaktig i de överraskningar, såväl beträffande arbetets utförande och tiden därför som ifråga om kostnaderna, vilka till äventyrs detta beslut kan komma att medföra för riksdagen.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Härpå anförde

Herr Helger: Icke heller jag önskar, herr talman, framställa något annat yrkande än om bifall till statsutskottets förslag.

Det är endast en liten detaljanmärkning jag har velat göra med avseende på utskottets motivering. Utskottet säger i slutet av sin motivering så här: »Utskottet vill därvid allenast framhålla önskvärdheten av att det spörsmålet överväges, huruvida

Ang. utarbetande av en handledning i gymnastik m. m.
(Forts.)

Ang. utarbete-
tande av en
handledning i
gymnastik
m. m.
(Forts.)

handboken ej till vinnande av prisbillighet lämpligen kunde utgivas även i olika serier, avpassade med hänsyn till de växlande förhållanden, under vilka gymnastikundervisningen måste bedrivas.» Jag vill nu icke yrka, att denna punkt i motiveringen uteslutes, men jag skall till herr statsrådet be att få hemställa, att han icke måtte taga alltför mycken hänsyn till detta statsutskottets uppslag, som jag icke finner vara riktigt praktiskt. Om handboken skulle utges i olika serier, så fruktar jag, att till de skolor, som måste arbeta under mycket små förhållanden, endast skulle komma den edition av boken, som är avsedd just för de mest primitiva förhållanden. Men jag tror icke, att detta skulle vara lämpligt, utan jag tror, att det tvärtom är önskligt, att även till dessa skolor och skoldistrikt kommer en fullständig upplaga, som även visar, hur förhållandena böra vara i de olika skolorna, när de hunnit utveckla sig bättre. För övrigt, med den utveckling, som vi väl få hoppas, att skolväsendet på landsbygden skall taga, så komma väl så småningom även i de avlägsna skolorna bättre förhållanden att införas i avseende på gymnastiken samt därtill erforderlig materiel. Följden bleve då endast den, att dessa skolor finge skaffa sig även ett exemplar av den fullständiga upplagan, och då går det, som så ofta händer, att snålheten bedrar visheten, och det blir icke någon verklig besparing.

Jag har endast velat erinra om detta, för att man icke måtte fästa alltför mycket avseende vid denna punkt i utskottets motivering, vilken jag, som sagt, icke kan finna praktiskt.

Herr Rydén i Malmö: Då intet yrkande i denna punkt framställts, skall jag blott be att få säga några ord.

Behovet av en handledning av här ifrågavarande art är i högsta grad trängande, och när vi är efter är bevilja så stora anslag till idrotten, så vore det väl ändå bra märkvärdigt, om vi icke skulle kunna få för gymnastiken ett erforderligt understöd åt vad som är den första betingelsen för att denna över huvud skall kunna bedrivas. Detta understöd skulle komma hela vårt folk till godo, alldenstund ju gymnastiken avser att utbilda fysiskt harmoniska människor. Det saknas nu på detta område en handledning, som är så uppställd, att den fyller de anspråk, man måste ställa på en sådan. Det är visserligen sant, såsom herr Schotte sade, att en kvinna i Stockholm på eget initiativ utgivit en handledning i gymnastik, men jag tror mig våga uttala den uppfattningen, att många nog önska, att hennes särmeningar måtte begränsas åtminstone till det experimentalfält, som hon nu har sig anvisat.

Vi önska att få gymnastiska dagövningar, som bygga på rena Lingska principer, och det torde ej vara möjligt att få sådana på annat sätt, än att gymnastiska centralinstitutet får bära ansvaret därför och ordna saken i samråd med sakkunniga på området.

Det är en detaljfråga, hurudan uppställningen skall bli, om man skall få en stor handbok, som kanske då blir dyr, eller om man skall ge ut flera mindre. Detta är icke någon avgörande fråga. Uttalandet från utskottets sida har kommit in därför, att det framhölls, att man kanske ej får till alla skolor vad som behöves om handboken blir för dyr. Nu tror jag, att, om statsutskottets förslag bifalles, det skall kunna träffas en sådan överenskommelse med ett förlag, att hela handboken kan göras tillgänglig för skäligt pris.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 202—223.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 224.

Lades till handlingarna.

Punkterna 225—228.

Vad utskottet i dessa punkter hemställt bifölls av kammaren.

§ 11.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar komme att äga rum onsdagen den 22 i denna månad angående de voteringspropositioner, som då vore av kamrarna godkända.

§ 12.

Vidare meddelade herr talmannen, att herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande tisdag ämnade besvara herr Höglunds interpellation angående kvarhållandet i tjänst av visst vid flottan stamanställt manskap.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av brand- och dyrkfria valv inom generalstabens ämbetshus;

Ang. utarbetande av en handledning i gymnastik m. m.
(Forts.)

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av uppkommet överskott å anslag till uppförande av mässbyggnader för underofficerare och manskap vid vissa truppförband m. m.;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en laboratoriebyggnad å Karlsborg;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående verkställande av vissa tillbyggnadsarbeten m. m. vid Karlskrona grenadjärregementets kasernetablissemang i Karlskrona;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av vissa förskottsvis utgivna medel för anskaffande av flygmateriel m. m.;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande. nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser om skyldighet för städer och vissa andra samhällen att bekosta fastighetsregisters uppläggande och förande m. m., dels Kungl. Maj:ts i punkten 28 under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till bidrag till städer och därmed jämförliga samhällen till kostnaden för inrättande av fastighetsregister, dels ock sex i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 10, i anledning av väckta motioner angående brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande ävensom i samband därmed stående frågor; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årliga understöd åt vissa befattningshavare vid postverket;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt vissa befattningshavare vid telegrafverket, ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt biträdena hos mynt- och justeringsverket A. E. Holmström och E. A. Zetterberg;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt myntgravören vid mynt- och justeringsverket J. A. Lindberg; och

nr 17, angående regleringen av utgifterna under riksstaten ti-
onde huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indrag-
ningsstaterna.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>Nilsson</i> i Antnäs	under 10 dagar fr. o. m. den 15 mars,
»	<i>Magnusson</i> i Kalmar	» 10 » » » » 15 »
»	<i>Kajser</i>	» 8 » » » » 13 »
»	<i>Andersson</i> i Resebo	» 5 » » » » 14 »
»	<i>Persson</i> i Västervik	» 11 » » » » 14 »
»	<i>vice talmannen</i>	» 2 » » » » 13 »
»	<i>Lundberg</i>	» 11 » » » » 13 »
»	<i>Magnusson</i> i Skövde	» 2 » » » » 13 »
»	<i>Sjöblom</i>	» 11 » » » » 13 »
»	<i>Hildebrand</i>	» 2 » » » » 13 »
»	<i>Andersson</i> i Grimbo	» 5 » » » » 14 »
»	<i>Hellberg</i> i Ljungskile	» 5 » » » » 14 » och
»	<i>Bengtsson</i> i Göteborg	» 2 » » » » 14 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.17 e. m.

In fidem
Per Cronvall.